

คุณลักษณะพิเศษในการบรรเลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือ ผลงานลำดับที่ 8 ของปูแลง

Characteristic in Poulenc's Sonata for Piano Four Hands, FP8

มัชฌาพร ยมมนา*¹ ศศิ พงศ์สรายุทธ²

Machaporn Yommana*¹ Sasi Pongsarayuth²

บทคัดย่อ

บทเพลงโซนาตาสำหรับสี่มือของปูแลงเป็นบทเพลงที่มีความสำคัญในวรรณกรรมสองเปียโนยุคศตวรรษที่ 20 ถือเป็นผลงานที่มีเอกลักษณ์และอธิบายดนตรีในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี รวมทั้งลักษณะพิเศษในการจัดวางท่าทางการบรรเลง ซึ่งมีความแปลกใหม่จากผลงานการประพันธ์สำหรับเปียโนสี่มือโดยทั่วไป งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอภาพรวมของลักษณะพิเศษที่พบได้ในบทเพลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือ ผลงานลำดับที่ 8 ของปูแลง รวมทั้งวิเคราะห์ถึงลักษณะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทเพลงสำหรับสองเปียโนในยุคก่อน

ผลจากการศึกษาพบว่าคุณลักษณะพิเศษของบทเพลง คือการพัฒนาและประยุกต์บทเพลงสำหรับเปียโนสี่มือ ซึ่งแต่เดิมเพื่อให้เนื้อหาของบทเพลงและเสียงประสานครบถ้วนกว่าการบรรเลงเปียโนเดี่ยว มาปรับตำแหน่งและท่าทางของผู้เล่นให้มีความสนิทสัมพันธ์กันมากขึ้น ในขณะที่ยังคงความเข้มข้นของเนื้อหาในดนตรีเช่นเดิม

คำสำคัญ: ฟร็องซัวส์ ปูแลง / เปียโนคูเอ็ท / เปียโนสี่มือ / สองเปียโน / ดนตรีแชมเบอร์

* Corresponding author, e-mail: g.yommana@gmail.com

¹ นิสิตปริญญาโท ศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Master's Degree Candidate, Faculty of Fine and Applied Art, Chulalongkorn University

² อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² Adviser, Assoc. Prof., Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

Abstract

Poulenc's Sonata for Piano Four Hands is one of the significance piece of compositions for piano duet in the twentieth century. An archive in itself, a unique representation of the musical characteristic of its time. A piece of music where the composer put his attention down the very minute details, even the posture and movement of the performers were exquisitely choreographed which distinguished this piece from other piano four hands compositions. This research is intended to provide an in-depth overview of the characteristics found in this sonata as well as typical characteristics of piano duet previous to this composition.

The results of the research revealed that the special feature of the song is the development and adaptation of techniques for piano four hands which originally only meant to achieve a more extensive musical details and harmony unable to accomplish by a piano solo alone. This exquisite composition of Poulenc corporates much more than a musical notation but rather a delicate piece of composition where two performers are choreographed to connect to each other in order to indulge and express this fine composition.

Keywords: Francis Poulenc / Piano Duet / Piano Four Hands / Two Pianos / Chamber Music

บทนำ

ฟร็องซัวส์ ปูแลง (Francis Poulenc, ค.ศ. 1899-1963) นักเปียโนและคีตกวีชาวฝรั่งเศส มีผลงานประกอบด้วยงานเพลงสำหรับเดี่ยวเปียโน บทเพลงสำหรับวงแชมเบอร์ อูปรากร และเพลงบรรเลงสำหรับวงออร์เคสตรา ปูแลงมีโอกาสร่วมงานและรู้จักกับนักประพันธ์เพลงมีชื่อเสียงหลายคน ด้วยเหตุนี้บทเพลงของปูแลงจึงมีความสร้างสรรค์และหลากหลาย ปูแลงเริ่มเรียนเปียโนกับนักเปียโน

ชาวสเปนชื่อริคาร์โด วิเนส (Ricardo Vines)³ จากนั้นได้ไปเรียนกับอีริก ซาตี (Erik Satie) และเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม Les Six ในเวลาต่อมา หนึ่งในนักประพันธ์ที่ปูแลงชื่นชอบอีกคนหนึ่งคือ อีгор สตราวินสกี (Igor Stravinsky) ปูแลงเคยกล่าวว่า สตราวินสกีเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจที่สำคัญอย่างยิ่ง

ผลงานเปียโนของปูแลงได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยมีสีสันหลากหลาย สื่อถึงอารมณ์ สนุกสนานและมีความเข้มข้นของเนื้อหาทางดนตรี ผลงานเปียโนแบ่งเป็น 3 ช่วง โดยแต่ละช่วงขึ้นอยู่กับอารมณ์และรูปแบบลักษณะผลงาน งานเพลงในช่วงแรก ปี ค.ศ. 1916-1921 มีอิทธิพลจากการที่ปูแลงเป็นหนึ่งในสมาชิกของกลุ่ม Les Six โดยมีแนวทางการประพันธ์เพลงที่มีลักษณะการใช้ลีลาสอดประสานแนวทำนองแบบแนวนอน ระบบอิมโอด ระบบหลากหลายแจเสียงและการใช้เสียงกระด้าง ต่อมาช่วงที่สอง ปี ค.ศ. 1922-1937 แนวเพลงเป็นแบบยอดนักดนตรี (Virtuosic Bravara) ผู้บรรเลงต้องมีความชำนาญ ทางเทคนิคการบรรเลงที่ซับซ้อน บทเพลงที่ได้รับการกล่าวถึงคือ *Improvisations* และ *Nocturnes* ผลงานเพลงของปูแลงช่วงสุดท้าย ปี ค.ศ.1940-1959 ปูแลงให้ความสำคัญกับรายละเอียดความเป็นดนตรีมากขึ้น มีการใช้เทคนิคลดน้อยลง ภายหลังปูแลงกลับมาสนใจการประพันธ์เพลงสำหรับเปียโน ผลงานสำหรับเปียโนมีทั้งหมด 15 บท เป็นบทเพลงสำหรับเปียโนเดี่ยว 8 บท และเปียโนคู่เอ็ทอีก 7 บท

เปียโนเป็นเครื่องดนตรีที่มีช่วงเสียงกว้าง และสามารถสร้างสรรค์เสียงประสานได้ในเครื่องดนตรีเพียงชิ้นเดียว นอกจากนี้ยังสามารถเปลี่ยนลักษณะของคุณภาพเสียงได้ตามแต่ผู้บรรเลงหรือผู้ประพันธ์จะพึงรังสรรค์ได้ เหตุเพราะว่าเปียโนสามารถผลิตเสียงได้ครบถ้วน ไม่ว่าจะประกอบจังหวะ บรรเลงทำนองหรือใช้บรรเลงประกอบเสียงประสาน ฉะนั้นเครื่องดนตรีเปียโนจึงมักใช้สำหรับการบรรเลงเดี่ยวตั้งแต่ยุคสมัยแรกที่มีเครื่องดนตรีประเภทลิ้มนิ้วเกิดขึ้นมา ต่อมาภายหลังจึงเริ่มมีการเขียนบทเพลงเปียโนคู่เอ็ทขึ้น ทั้งนี้การเพิ่มนักเปียโนเป็นสองคนนั้นสามารถทำให้บทเพลงอลังการขึ้น เนื่องจากเสียงประสานและช่วงเสียงมีความกว้างและเต็มมากขึ้น

ความหมายของเปียโนคู่เอ็ท (Piano Duet) จากพจนานุกรมฉบับรวบรวมศัพท์เฉพาะทางดนตรี⁴ หมายถึง บทเพลงสำหรับเปียโนที่ต้องใช้ผู้บรรเลง 2 คน โดยมีแนวที่หนึ่งเรียกว่า Primo และแนวที่สองเรียกว่า Secondo ทั้งนี้บทเพลงเปียโนคู่เอ็ทที่กล่าวถึงนี้มีอยู่ 2 ประเภท คือ เปียโน

³ Roger Nichols, "Francis Poulenc," accessed July 1, 2020, <http://doi.org/www2.lib.ku.edu/10.1093/gmo/9781561592630.article.22202>.

⁴ Frank Dawes, "Piano duets," accessed July 8, 2020, <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.21629>.

ดูเอท์แบบสี่มือ (Piano Four Hands) หมายถึง บทเพลงที่ใช้เครื่องดนตรีเปียโนหลังเดียวบรรเลงโดยนักเปียโนสองคน และเปียโนดูเอท์แบบสองเปียโน (Two Pianos) หมายถึง บทเพลงที่นักเปียโนสองคนบรรเลงบนเปียโนคนละตัวกัน กล่าวคือใช้เปียโน 2 หลัง

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดสำคัญและลักษณะพิเศษที่พบในการบรรเลงบทเพลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือ ผลงานลำดับที่ 8 ของปูแลง รวมทั้งการจัดท่าทางและตำแหน่งของผู้เล่นทั้งสองคน ตลอดจนวิเคราะห์ถึงแนวคิดของผู้ประพันธ์ พัฒนาการและความสำคัญของบทเพลงประเภทเปียโนดูเอท์ตั้งแต่ยุคบาโรก ความรู้และความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจะช่วยสร้างองค์ความรู้ด้านความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงและการเปลี่ยนถ่าย จากกรอบแนวคิดการประพันธ์เพลงของยุคสมัยหนึ่งไปสู่อีกยุคสมัยหนึ่ง

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือของปูแลง ผลงานลำดับที่ 8 ในด้านความสัมพันธ์ของการบรรเลงเปียโนสี่มือ การจัดวางท่าทางการบรรเลงให้แก่ผู้เล่นทั้งสองอย่างเหมาะสม รวมทั้งภูมิหลังทางด้านประวัติศาสตร์ โครงสร้าง เสียงประสาน และลักษณะการประพันธ์

ผลของการวิจัย

พัฒนาการของบทเพลงประเภทสองเปียโนในยุคก่อน

ความแตกต่างที่สำคัญของบทเพลงเปียโนดูเอท์แบบสองเปียโนและแบบสี่มือคือ ในบทเพลงเปียโนดูเอท์สำหรับสองเปียโนนั้น ผู้เล่นแต่ละคนจะสามารถครอบครองพื้นที่ของเปียโนหนึ่งตัวได้อย่างเต็มที่ เพราะฉะนั้นช่วงเสียงที่ผู้เล่นคนหนึ่งมีจะค่อนข้างกว้างและสามารถบรรเลงได้ครบ กล่าวคือนักเปียโนแต่ละคนสามารถบรรเลงแสดงลีลาทักษะความสามารถได้อย่างเต็มที่บนเปียโนที่ไม่จำกัดพื้นที่ และไม่ต้องคอยจัดทำกรวางมือว่าจะไปชนหรือขัดกับนักเปียโนอีกคน

บทเพลงประเภทเปียโนดูเอท์แบบสองเปียโน เริ่มได้รับความสนใจตั้งแต่เมื่อสมัยครั้งที่ยังเป็นเครื่องดนตรีลิ่มนิ้วยุคแรกหรือเครื่องดนตรีที่เรียกว่า ฮาร์ปซิคอร์ด ในศตวรรษที่ 18 ตอนต้นได้มีนักประพันธ์เพลงผู้ซึ่งประพันธ์บทเพลงสำหรับสองเปียโนไว้หลายบท หนึ่งในนั้นคือโยฮันน์ เซบาสเตียน บาค (Johann Sebastian Bach, ค.ศ. 1685-1750) นักประพันธ์เพลงและนักดนตรีชาวเยอรมันแห่งยุคบาโรก บาคได้ประพันธ์เพลงสำหรับเครื่องคีย์บอร์ดไว้มากมาย ทั้งบทเพลงโซนาตาและคอนแชร์โตซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีเครื่องดนตรีเปียโนอย่างในปัจจุบัน เขาได้แต่งเพลง

สำหรับเครื่องดนตรีฮาร์ปซิคอร์ดและออร์แกน แนวคิดการใช้คีย์บอร์ดสองเครื่องคือเพื่อเพิ่มสีสันเสียงประสาน ความเข้มข้นทางเนื้อหาของดนตรี ทั้งนี้ยังทำให้ดนตรีเกิดความหลากหลายระดับในการตกแต่งประดับประดา ถึงกระนั้นบางครั้งก็ไม่ได้แต่งเพลงไว้เพียงเฉพาะบทเพลงสำหรับคีย์บอร์ดสองเครื่องเพียงเท่านั้น แต่ยังมีบทเพลงที่ใช้เครื่องคีย์บอร์ดมากถึงสี่เครื่องด้วยกัน นอกจากนี้ยังมีการนำเอาเครื่องดนตรีอื่นๆ มาบรรเลงประกอบอีกด้วย

ส่วนบทเพลงประเภทเปียโนคู่เอ็ทแบบสี่มือนั้น ได้รับความนิยมาตั้งแต่ช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 18 นักประพันธ์ที่แต่งบทประพันธ์ประเภทนี้ไว้หลายบทคือ โวล์ฟกัง อะมาเดอุส โมซาร์ท (Wolfgang Amadeus Mozart, ค.ศ. 1756-1791) นักประพันธ์เพลงและนักคีย์บอร์ดชื่อดังชาวออสเตรีย เขาเคยเล่นบทเพลงเปียโนคู่เอ็ทกับพี่สาวตั้งแต่วัยเยาว์ ต่อมาจึงได้เริ่มเขียนบทเพลงเปียโนคู่เอ็ทขึ้นเอง บทเพลงที่นิยมแต่งมักเป็นบทเพลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือ ในช่วงยุคศตวรรษที่ 19 มีนักประพันธ์เพลงหลายท่านที่ให้ความสนใจกับการประพันธ์เพลงประเภทนี้ ประกอบกับการที่เครื่องดนตรีเปียโนเริ่มเป็นที่นิยมมีไว้ในบ้านมากขึ้น เนื่องจากชนชั้นกลางมีฐานะและบทบาททางสังคมมากขึ้นจึงมีกำลังซื้อเครื่องดนตรีได้ เมื่อผู้คนไปรับชมคอนเสิร์ตที่หอแสดง โอกาสที่จะได้ฟังเพลงนั้นอีกครั้ง จะต้องไปชมที่หอแสดงคอนเสิร์ตเท่านั้น ยังไม่มีการบันทึกเสียงอย่างในปัจจุบัน ดังนั้นการเล่นเปียโนแบบสี่มือจึงเป็นการนำเอาบทเพลงวงออร์เคสตราลงมาเล่นบนเปียโน ให้ผู้คนสามารถได้รับฟังบทเพลงนั้นได้อีกครั้ง ฉะนั้นแล้วไม่ว่าจะเป็นบทเพลงซิมโฟนี อูปรากร บัลเลต์ หรือบทเพลงสำหรับวงออร์เคสตรา ก็สามารถนำมาบรรเลงบนเปียโนได้ทั้งสิ้น

นอกจากนี้เปียโนคู่เอ็ทแบบสี่มือนั้น ผู้เล่นทั้งสองคนจะต้องนั่งบรรเลงบนเปียโนหลังเดียวกันหรือในบางกรณีอาจจะนั่งบนเก้าอี้ตัวเดียวกันด้วย ในกรณีที่ใช้เพื่อการสังสรรค์ก็เป็นการบรรเลงบทเพลงอย่างสนุกสนานในกลุ่มเพื่อนเพื่อเสริมสร้างความสนิทสนมกัน แต่ในทางกลับกันการเล่นเปียโนคู่เอ็ทแบบสี่มือนั้นก็ยังมีด้านมืดอยู่เช่นกัน เมื่อกล่าวถึงในเชิงคู่รักหรือความสนิทสนมซึ่งเกี่ยวข้องกับกามารมณ์ ด้วยความใกล้ชิดของท่วงท่าในการบรรเลงเปียโนสี่มือ บางครั้งเมื่อนักเปียโนทั้งสองคนจำเป็นต้องเล่นในช่วงเสียงเดียวกันนิ้วมืออาจจะสัมผัสกันโดยบังเอิญ รวมทั้งความตั้งใจของผู้ประพันธ์เพลงเองที่แต่งให้มีท่อนที่จะต้องสลับมือกันหรือบรรเลงช่วงเสียงที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้เล่นอีกคน ฉะนั้นนักดนตรีบางคนสามารถใช้ในการบรรเลงบทเพลงเปียโนสำหรับสี่มือนี้นี้ เพื่อเป็นข้ออ้างในการสนิทชิดเชื้อกับอีกฝ่ายก็เป็นได้⁵

⁵ Philip Brett, "Piano Four-Hands: Schubert and the Performance of Gay Male Desire," *19th-Century Music* 21, 2 (1997): 153.

คุณลักษณะพิเศษที่พบในโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือ ผลงานลำดับที่ 8 ของปูแลง

บทเพลงนี้เป็นการเขียนเพลงเปียโนสำหรับสี่มือเป็นครั้งแรกของปูแลง นับว่าเป็นบทเพลงที่ได้รับความนิยมและเข้าถึงได้ง่ายที่สุดในบรรดาบทเพลงเปียโนคูเอ็ททั้งหมดของปูแลง เนื่องจากมีความกระชับ รวบรวม ประกอบด้วย 3 ท่อน ซึ่งแสดงออกถึงลักษณะนิสัยที่เล่นในวัยเยาว์ มีบุคลิกที่ชัดเจน และมีเสน่ห์ครบในดนตรีของปูแลง บทเพลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือของปูแลงบทนี้ ผู้ประพันธ์แต่งให้เพื่อนสาวนักเปียโนในวัยเด็กชื่อ ซีมอน ทิลลาร์ด (Simone Tilliard) ซึ่งทั้งสองก็ยังคงสนิทสนมกัน ชอบสนทนาเกี่ยวกับดนตรีและสร้างสรรค์กันตลอดมา⁶ บทเพลงนี้แต่งขึ้นในช่วงที่ปูแลงเข้าร่วมกองทัพทหารฝรั่งเศสในสงครามโลกครั้งที่ 1 ณ เมือง Saint Martin sur le Pré และแล้วเสร็จเมื่อเดือนธันวาคม ปี ค.ศ.1918 ทั้งนี้เนื่องด้วยปูแลงถูกย้ายตำแหน่งมาเป็นนักพิมพ์จึงมีเวลาพอที่จะประพันธ์เพลงได้ บทเพลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือบทนี้ถูกตีพิมพ์ครั้งแรกโดยสำนักพิมพ์ เซสเตอร์ในเดือนตุลาคม ปี ค.ศ.1919

บทเพลงนี้เน้นความสนุกสนานและความหลากหลายในแต่ละท่อนเพลง สังเกตลักษณะของบทเพลงจึงไม่ซับซ้อนมากนัก กล่าวคือมีลักษณะสังคีตลักษณะแบบสามตอน โดยจะนำเสนอแนวทำนองแรก แนวทำนองที่สอง และกลับมาที่แนวทำนองแรก ซึ่งแนวทำนองแรกนั้นก็กลับมาสามารถดัดแปลงหรือไม่ก็ได้ (A-B-A) บทเพลงนี้จัดอยู่ในลักษณะสังคีตลักษณะแบบสามตอนทั้ง 3 ท่อน

จุดเด่นที่สำคัญในบทเพลงนี้อีกประการคือ การใช้บันไดเสียงแบบโมดโบราณ (Mode) ที่ปูแลงได้นำมาใช้ในบทเพลงนี้ทุกท่อน รวมทั้งสำเนียงของบทเพลงที่มีกลิ่นอายความเป็นดนตรีแบบเอเชียผสมผสานอยู่ เนื่องจากการใช้บันไดเสียงเพนตาโทนิค (Pentatonic Scale) ในบทเพลงด้วย

โดยปกติแล้วการวิเคราะห์บทเพลงมักจะกระทำในเชิงศึกษาเนื้อความของบทเพลงเกี่ยวกับการใช้ทำนอง เสียงประสาน สังคีตลักษณะและความซับซ้อนในดนตรี รวมทั้งระดับความยากในการบรรเลงให้ได้อย่างถูกต้อง แต่เหตุเพราะว่าบทเพลงนี้แต่งขึ้นสำหรับเปียโนสี่มือ จึงมีอีกปัจจัยที่ควรคำนึงถึง คือการจัดท่าทางการเล่นของนักเปียโนทั้งสองคน ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของบทเพลงนี้ที่ผู้คนต่างให้ความสนใจด้วย บทเพลงเปียโนคูเอ็ทสำหรับสี่มือนี มีทั้งหมด 3 ท่อน ดังนี้

⁶ Carl B Schmidt, *Entrancing Muse: A Documented Biography of Francis Poulenc* (Hillsdale, NY: Pendragon. Press, 2001), 11.

ท่อนที่ 1: Prelude

ในท่อนแรกของบทเพลงอยู่ในกุญแจเสียงโมด G เอโอเลียน (G Aeolian Mode) มีลักษณะพิเศษคือ ทำนองของบทเพลงนี้อยู่ในกุญแจเสียง B^b เพนตาโทนิค (B^b Pentatonic Scale) ซึ่งจะใช้น้ดเพียง 5 ตัว คือ B^b-C-D-F-G โดยที่บันไดเสียง B^b เมเจอร์นั้น ก็มีความเกี่ยวข้องกับบันไดเสียง G ไมเนอร์โดยเป็นกุญแจเสียงเมเจอร์รวม (ตัวอย่างที่ 1)

นอกจากนี้แล้ว ผู้ประพันธ์มีความตั้งใจที่จะให้ผู้เล่นเปียโนทั้งสองได้ใกล้ชิดกัน โดยสังเกตที่มือขวาของผู้เล่นเปียโนสองจะเล่นโน้ตทั้งหมด 3 ตัว โดยเว้นตำแหน่งโน้ต B^b เอาไว้ แล้วให้ผู้เล่นเปียโนหนึ่งเล่นโน้ต B^b ตัวนั้น ทั้งที่ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้เล่นสามารถเล่นโน้ตทั้ง 4 ตัวนั้นได้อย่างง่ายดาย แต่ผู้แต่งเลือกที่จะให้นักเปียโนสองคนแบ่งกันเล่น นับว่าเป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่กล่าวว่าเป็นได้ใส่ความซึ้งและตลกขบขันลงในบทเพลง (ตัวอย่างที่ 1)

ตัวอย่างที่ 1 โน้ตเพลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือ ท่อน Prelude: ห้องที่ 16-19

The musical score shows the first four measures of the Prelude. It is written for four hands (two pianos). The top two staves are for the right hands, and the bottom two are for the left hands. The key signature has two flats (B-flat major). The tempo/mood is marked 'très doux'. The first measure starts with a rest for the right hands and a piano accompaniment of eighth notes in the left hands. The second measure begins the melodic line in the right hands, starting with a piano (p) dynamic. The melody consists of eighth notes and quarter notes, with slurs indicating phrasing. The piano accompaniment continues with eighth notes and chords.

ในช่วงต้นของท่อนแรกในบทเพลงโซนาตานี้ ผู้ประพันธ์ได้ออกแบบให้มีการจัดทำทางเล่นเปียโนที่ค่อนข้างยุ่งเหยิง โดยการกำหนดให้ผู้บรรเลงเปียโนทางซ้าย บรรเลงเป็นคอร์ดประกอบจังหวะที่กระชับสม่ำเสมอในช่วงเสียงตรงกลางของเปียโน ในขณะที่ผู้เล่นเปียโนทางขวาจะต้องบรรเลงคอร์ดที่มีช่วงเสียงต่างกันมากในสองมือ โดยมือขวาจะบรรเลงในช่วงเสียงสูงแต่มือซ้ายจะต้องบรรเลงช่วงเสียงต่ำข้ามมือของผู้เล่นเปียโนสองไป ฉะนั้นแล้วการจะบรรเลงท่อนนี้ได้ผู้เล่นทั้งสองต้องตกลงกัน ให้ผู้เล่นเปียโนหนึ่งสามารถเอื้อมมือลงไปเล่นช่วงเสียงต่ำได้ทันโดยที่มือของทั้งสอง

ไม่ชนกัน ในบางกรณีหากผู้เล่นเปียโนหนึ่งตัวเล็กกว่าผู้เล่นเปียโนสองมาก ก็มีความจำเป็นที่ผู้เล่นเปียโนหนึ่งจะต้องยืนขึ้น เพื่อให้มือซ้ายสามารถเอื้อมมือข้ามผู้เล่นเปียโนสองไปได้ (ตัวอย่างที่ 2)

ตัวอย่างที่ 2 บทเพลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือ ท่อน Prelude: ห้องที่ 1-3

The musical score is for a four-hand piano prelude in 4/4 time, B-flat major. It is divided into two systems. The first system features a treble clef staff with a 'Modéré' tempo marking and a bass clef staff with 'croisez' and 'ff mais doux' markings. The second system features a treble clef staff with 'ff très rythmé' and a bass clef staff with a rhythmic pattern. A '8va' marking is present above the first system.

โดยปกติแล้วบทเพลงโซนาตาโดยทั่วไปในตอน B หรือตอนกลาง จะเปลี่ยนใจความหลักของทำนองจากนำเสนอมานในตอนแรก แต่บทเพลงในตอนนี้ใช้ข้อดีจากการที่มีนักเปียโนสองคน คือ เมื่อถึงตอน B ให้เหลือผู้เล่นเปียโนหนึ่งบรรเลงเดี่ยวในช่วงแรก แล้วผู้เล่นเปียโนสองคอยกลับมาเมื่อใกล้จบตอน และมีการเปลี่ยนอารมณ์ของบทเพลงให้เศร้าและจังหวะค่อนข้างยืดหยุ่น แล้วดนตรีค่อยเร่งขึ้นเมื่อเปียโนสองกลับมาพาดนตรีกลับสู่ความสนุกสนานดั้งเดิม โดยที่ยังคงเก็บทำนองของตอน B เอาไว้ แล้วเรียบเรียงดนตรีให้ดำเนินไปข้างหน้ามากกว่าช่วงที่เปียโนหนึ่งบรรเลงเดี่ยว ความท้าทายของตอนนี้คือการเปลี่ยนจังหวะที่เปียโนสองจะต้องกลับมาเล่นพร้อมกับเปียโนหนึ่ง เนื่องจากตอนก่อนหน้านี้นักผู้เล่นเปียโนหนึ่งบรรเลงเดี่ยวด้วยจังหวะที่มีความยืดหยุ่นและช้ามาก ผู้เล่นเปียโนทั้งสองคนจึงจำเป็นอย่างยิ่งในการฝึกซ้อมและตกลงร่วมกัน เพื่อให้มีจังหวะหายใจเดียวกัน (ตัวอย่างที่ 3)

ตัวอย่างที่ 3 บทเพลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือ ท่อน Prelude: ห้องที่ 37-40

ท่อนที่ 2: Rustique

สำหรับท่อนนี้เป็นท่อนซ้ำซึ่งมีแบบแผนตามสังคีตลักษณะแบบโซนาตา คือ ในบทเพลงโซนาตาที่มี 3 ท่อน มักจะสลับให้มืออตราจังหวะเร็ว-ช้า-เร็ว ตามลำดับ โดยที่บทเพลงนี้มีการเขียนเครื่องหมายกำกับความเร็วเอาไว้เป็นภาษาฝรั่งเศสว่า *Naif et Lent* ซึ่งมีความหมายว่าไร้เดียงสาและช้า บทเพลงนี้อยู่ในโหมด G มิกโซลีดียน (G Mixolydian Mode) คือเป็นกุญแจเสียง G ที่ยึดเครื่องหมายแปลงเสียงตามกุญแจเสียง C Major โดยไม่มีเครื่องหมายแปลงเสียงชาร์ปหรือแฟลต

ในท่อนนี้เริ่มบรรเลงด้วยเปียโนสอง โดยมีทำนองอยู่ที่มือซ้ายแล้วจากนั้นเปียโนหนึ่งเข้ามาบรรเลงทำนองเดิมซ้ำอีกครั้งในช่วงเสียงที่สูงขึ้น 1 ช่วงคู่แปด (Octave) หากพิจารณาถึงวิธีการเล่นแล้ว นักเปียโนทั้งสองคนจำเป็นต้องตกลงวิธีการเล่นกันอีกครั้ง เพราะว่าผู้เล่นเปียโนทั้งสองจะต้องเล่นโน้ต G ตัวเดียวกันซ้ำหลายรอบในจังหวะที่สลับกัน โดยมีเปียโนสองเล่นในฐานะเสียงประสาน ส่วนเปียโนหนึ่งเล่นในฐานะทำนอง ดังนั้นโน้ตตัว G ที่นักเปียโนทั้งสองเล่นต้องไม่กดคีย์ค้ำนานจนเกินไป เพื่อแบ่งเวลาให้ผู้เล่นอีกคนสามารถควบคุมลักษณะเสียงและความดังค่อยในแนวของตนได้ (ตัวอย่างที่ 4)

ตัวอย่างที่ 4 บทเพลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือ ท่อน Rustique: ห้องที่ 3-5

ตอนท้ายของบทเพลงในท่อนนี้ผู้ประพันธ์ได้ใช้ช่วงหางเพลงย่อยสำหรับจบเพลงในท่อน บทเพลงนี้โดยรวมแล้วความดังค่อยของบทเพลงจะไม่ดังมาก ปุแลงจึงเปลี่ยนความดังค่อยในตอนจบ ให้ดังขึ้นมาอย่างกะทันหันเพียงคอร์ดเดียว หลังจากนั้นก็กลับไปเบาเช่นเดิม สิ่งที่ควรพึงระวังสำหรับการบรรเลงในห้องสุดท้ายคือ ความดังค่อยของผู้บรรเลงเปียโนทั้งสองคน เนื่องจากต้องไล่จากระดับเสียงดังไปเสียงเบา และเล่นโน้ตที่ต่อกัน ดังนั้นผู้เล่นจะต้องหาวิธีการเล่นให้ออกมาราวกับว่าเป็นคนเดียวกันเล่น ให้เสียงดนตรีที่ออกมาฟังต่อเนื่องกันมากที่สุด (ตัวอย่างที่ 5)

ตัวอย่างที่ 5 บทเพลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือ ท่อน Rustique: ห้องที่ 20-22

ตอนที่ 3: Final

เอกลักษณ์ในตอนนี้คือการผสมผสานของทำนองจากตอนทั้งสาม มาเรียบเรียงเสียงประสานอย่างน่าประหลาดใจ อัตราจังหวะของตอนนี้ผู้ประพันธ์ได้เขียนไว้ว่า *Très vite* หมายถึงเร็วมาก ตอนนี้เริ่มต้นขึ้นมาด้วยกุญแจเสียงแบบ G มิกโซลีดีย์ โดยมิเปียนสองบรรเลงทำนองที่พลิ้วไหวและซุกซนนำขึ้นมา หลังจากนั้นจึงส่งต่อทำนองให้แก่เปียนหนึ่ง ทั้งนี้ในตอน A เป็นตอนแห่งการนำเสนอทำนองใหม่ในตอนสุดท้าย (ตัวอย่างที่ 6)

ตัวอย่างที่ 6 บทเพลงโซนาตาสำหรับเปียนสี่มือ ตอน Final: ห้องที่ 1-3

1 *Très vite.*

ต่อมาในตอน B กุญแจเสียงถูกเปลี่ยนหลายครั้ง มีการใช้กุญแจเสียงแบบโมดโบรอน รวมทั้งแบบหลากกุญแจเสียงโดยมิเปียนหนึ่งเล่นในกุญแจเสียงหนึ่ง และเปียนสองเล่นในอีกกุญแจเสียงที่ต่างออกไป ลักษณะเด่นในตอน B นี้ คือการบรรเลงทำนองหลักของตอน A หลายครั้ง ซึ่งในแต่ละครั้งจะเปลี่ยนกุญแจเสียงออกไป ขณะที่เปียนอีกแนวหนึ่งบรรเลงทำนองที่เคยเกิดขึ้นในตอน Prelude และ Rustique ประกอบไปพร้อมกัน

เมื่อเริ่มต้นขึ้นมาในตอน B มีการนำเสนอทำนองเดิมของตอน Final ก่อน แต่กุญแจเสียงถูกเปลี่ยนเป็นโมด G ฟริเจียน ซึ่งบรรเลงโดยเปียนสอง แล้วภายหลังจึงมีเปียนหนึ่งบรรเลงแทรกเข้ามาในบันไดเสียงที่ต่างออกไปคือ โมด D โลครีอัน โดยเปียนหนึ่งและเปียนสองบรรเลงกุญแจเสียงที่ต่างกัน เปียนหนึ่งบรรเลงทำนองจากตอน Prelude ที่อยู่ในโมด D ฟริเจียน ส่วนเปียนสองบรรเลงทำนองจากตอน Final ที่อยู่ในโมด C ดอเรียน (ตัวอย่างที่ 7)

ตัวอย่างที่ 7 บทเพลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือ ท่อน Final: ห้องที่ 27-29

27

เมื่อผ่านช่วงที่นำทำนองจากท่อนก่อนมาร้อยเรียงเข้าด้วยกัน ต่อมาคือช่วงที่เตรียมท่อนส่งเพื่อเข้าสู่ตอน A ที่จะย้อนกลับมา ปูแลงได้ใช้โมทีฟจากท่อน Final มาเล่นซ้ำหลายครั้ง แต่เปลี่ยนจากระบบทาลากกูญแจเสียง มาเป็นกุญแจเสียงเดียว ซึ่งให้ทั้งสองเปียโนเล่นโน้ตที่เหมือนกัน โดยเปลี่ยนกุญแจเสียงไปในหลายโหมด โดยเริ่มจากโหมด C ฟรีเจียน E เอโอเลียน และ G เอโอเลียน ตามลำดับ ก่อนจะกลับสู่กุญแจเสียง G มิกโซลิดีอันดั้งเดิม (ตัวอย่างที่ 8 คือตอนที่นำทำนองจากท่อน Final กลับมาในรูปกุญแจเสียง E เอโอเลียน)

หากพิจารณาในแง่ของการบรรเลง ผู้เล่นทั้งสองต้องฝึกซ้อมร่วมกันอย่างละเอียด เนื่องจากอัตราจังหวะที่เร็วมากประกอบกับการควบคุมลักษณะเสียง อาจทำให้การเล่นไม่พอดีกันได้ ผู้เล่นจำเป็นต้องฟังลักษณะเสียงสั้นยาว รวมทั้งความแตกต่างของเสียงต่ำและเสียงสูงด้วย ผู้เล่นในช่วงเสียงสูงควรคำนึงให้มีลักษณะเสียงดังกังวาน ในขณะที่เดียวกันผู้เล่นเสียงต่ำก็ควรควบคุมไม่ให้กลบทำนองของเสียงสูง กล่าวคือผู้เล่นทั้งสองควรนำเสนอทำนองของตนให้อยู่ในระดับที่พอดีในขณะที่ฟังกันและกัน (ตัวอย่างที่ 8)

ตัวอย่างที่ 8 บทเพลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือ ท่อน Final: ห้องที่ 42-44

42

augmenter *petit à petit*

8vb

สำหรับความท้าทายครั้งสุดท้าย คือช่วงหางเพลงย่อยสองห้องสุดท้ายในตอนจบ ก่อนที่จะเข้าสู่ช่วงหางเพลง มีเครื่องหมายอัฒภาคเดี่ยว (') ซึ่งหมายถึงการหายใจชั่ววูตใจ ผู้บรรเลงทั้งสองจะต้องตกลงกันว่าจะให้จังหวะนั้นหยุดอย่างไร เพื่อให้เข้ามาในช่วงสองห้องสุดท้ายให้ตรงกัน ต่อมาในคอร์ดของห้องสุดท้าย ผู้เล่นทั้งสองต่างต้องเอื้อมมือค่อนข้างไกลจากโน้ตก่อนหน้า เพราะฉะนั้นจะมีเวลาอีกชั่ววูตใจสั้นๆ ที่ผู้เล่นต้องอาศัยความเชื่อใจและรู้จักกัน เพื่อจะได้บรรเลงพร้อมกันในโน้ตตัวสุดท้ายแล้วจบเพลงอย่างสง่างาม (ตัวอย่างที่ 9)

ตัวอย่างที่ 9 บทเพลงโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือ ท่อน Final: ห้องที่ 69-72

69

(8)

Presto *ppp* *Fin.*

(*Longue respiration*) (*Laissez vibrer plus que la mesure.*)

ppp *Fin.*

8vb *loco*

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลงานโซนาตาสำหรับเปียโนสี่มือของปูแลงซึนนี้มีลักษณะพิเศษและเป็นตัวของตัวเองอย่างมาก นอกจากจะมีทำนองที่ไพเราะแปลกหูแล้ว วิธีการเล่นก็มีการจัดทำทางที่ไม่เหมือนนักประพันธ์เพลงคนอื่นๆ และด้วยความที่จำเป็นจะต้องบรรเลงอยู่ในท่าทางใกล้ชิดกันของนักเปียโนทั้งสองคน บางครั้งจึงมีข้อสันนิษฐานว่าความสัมพันธ์ของปูแลงและเพื่อนสาวที่ชื่อ ซีมอน ทีลาร์ด ซึ่งปูแลงแต่งบทเพลงนี้ให้ อาจมีความสนิทสนมกันมากเป็นพิเศษ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ไม่ได้มีการกล่าวถึงประเด็นนี้มากนัก เนื่องจากผู้คนที่ให้ความสนใจกับความสนุกสนานของเนื้อหาในดนตรีและการบรรเลงมากกว่า

จากการวิเคราะห์เนื้อหาในดนตรีทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ชัดเจนว่าปูแลงต้องการให้สำเนียงในดนตรีแตกต่างจากวัฒนธรรมแบบเดิม เพื่อค้นหาเสียงประสานแบบใหม่ แต่ยังคงมีกลิ่นอายของดนตรีแบบโรแมนติกตอนปลายอยู่ เนื่องจากมีนักประพันธ์เพลงหลายคนที่ปูแลงเองก็ให้ความชื่นชมและสนใจเป็นอย่างมาก เช่น เดอบุสซี สตราวินสกี และชาติ เป็นต้น ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญมากสำหรับการเขียนเพลงเปียโนสำหรับสี่มือ คือการจัดวางเสียงประสานและเรียบเรียงเสียงประสาน ในที่นี้รวมถึงการเลือกช่วงเสียงให้แต่ละแนว การจัดสรรให้แต่ละแนวได้เล่นเสียงประสานและทำนอง ซึ่งในบทเพลงโซนาตาของปูแลงบทนี้แสดงให้เห็นว่า ปูแลงมีความเข้าใจและชำนาญในเครื่องดนตรีเปียโนอย่างถ่องแท้

ด้วยการศึกษาภูมิหลังข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตของปูแลง รูปแบบการแต่งเพลง การแสดงและการวิเคราะห์ที่เฉพาะเจาะจงในผลงานเปียโน นักประพันธ์เพลงและนักเปียโนหลายคนที่มีความประทับใจต่อดนตรีของปูแลงต่างพยายามทำความเข้าใจและวิเคราะห์ดนตรีเหล่านั้น แต่สำหรับนักดนตรีที่ได้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับปูแลงโดยตรงคือ ปีแอร์ เบอรัแนค (Pierre Bernac) กล่าวว่า คำแนะนำที่เหมาะสมที่สุดซึ่งมาจากผู้ประพันธ์เอง คือ ‘เหนือสิ่งอื่นใด อย่าพยายามวิเคราะห์หรือทำความเข้าใจดนตรีของผม แต่จงรักมัน’⁷

⁷ Mai Li, “A Pedagogical and Performance Analysis of Francis Poulenc’s Works for Two Pianos and Four Hands” (D.M.A. diss., University of Kansas, 2019), 52.

บรรณานุกรม

- ณัชชา โสคติยานุรักษ์. *ดนตรีคลาสสิกบุคคลสำคัญและผลงาน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- . *ดนตรีคลาสสิกศัพท์สำคัญ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- Brett, Philip. “Piano Four-Hands: Schubert and the Performance of Gay Male Desire.” *19th-Century Music* 21, 2 (1997): 149-176.
- Dawes, Frank. “Piano duet.” Accessed July 8, 2020. <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.21629>.
- Li, Mai. “A Pedagogical and Performance Analysis of Francis Poulenc’s Works for Two Pianos and Four Hands.” D.M.A. diss., University of Kansas, 2019.
- Nichols, Roger “Francis Poulenc.” Accessed July 1, 2020, <http://doi-org.www2.lib.ku.edu/10.1093/gmo/9781561592630.article.22202>.
- Poulenc, Francis. *SONATE PIANO à Quatre Mains*. Paris: J&W Chester, 1919.
- “Poulenc Two Piano and Four Hand Music.” Accessed May 8, 2020. <https://www.forte-piano-pianissimo.com/PoulencTwoPiano.html>.
- Schmidt, Carl B. “*Entrancing muse: A Documented Biography of Francis Poulenc.*” Hillsdale, NY: Pendragon Press, 2001.
- Sloan, Nate. “Surprising Culture of Piano Four Hands Playing.” Accessed August 20, 2020. <https://news.stanford.edu/news/2014/december/piano-monster-daub-120814.html>.